

Neonatal medicin - sygdomme hos føl

Laursen, Sigrid Hyldahl; Olsen, Susanne Nautrup

Published in:
Ridehesten

Publication date:
2017

Document version
Også kaldet Forlagets PDF

Document license:
[Ikke-specificeret](#)

Citation for published version (APA):
Laursen, S. H., & Olsen, S. N. (2017). Neonatal medicin - sygdomme hos føl. *Ridehesten*, (4), 232-235. [4].

NEONATAL MEDICIN

- SYGDOMME HOS FØL

Intensiv overvågning og pleje er en forudsætning for at opnå et godt behandlingsresultat.

For de fleste hoppeejere er føllet den følelsesmæssige kulmination på 11 måneders ventetid, måske kulminationen på års avlsarbejde, måske efter en betragtelig økonomisk investering i bedækning/inseminering. Heldigvis forløber langt de fleste folinger og føllenes første leveuger problemfrit

TEKST: SIGRID HYLDAHL OG SUSANNE NAUTRUP OLSEN

Tiden som nyfødt føl (neonatalperioden) er den mest udsatte tid i hestens liv, og når uheldet er ude, og føllet bliver sygt, kan årsagerne være mange, og hurtig (akut) indgriben er afgørende for resultatet af behandling af det syge føl. Det er derfor vigtigt, at alle hoppeejere kender til forløbet af en normal foling samt føls normale adfærd de første timer, så der kan tilkaldes hjælp i tide.

” Alle hoppeejere bør kende til forløbet af en normal foling, så der kan tilkaldes hjælp i tide

Lang tradition for behandling af kritisk syge føl

Der er en særlig forventning i luften, når følmadrasser findes frem, og plasmabeholdningen tjekkes sidst i januar på Universitetshospitalet i Taastrup, fortæller dyrlæge Susanne Nautrup Olsen, chef for Universitetshospitalet i Taastrup. Fra hun som dyrlæge i 90'erne var relativt alene om interessen for de nyfødte føl, arbejder der i dag et helt team for at for at opfylde internationale standarder for diagnostik, behandling og pleje af kritisk syge føl til gavn for den nyfødte og dens ejer.

Nej til "silo-tænkning"

– Samarbejde mellem alle discipliner, medarbejdere og studerende er helt afgørende for et godt patientforløb, men specielt for den neonatale patient, fortæller Susanne Nautrup Olsen. Kun sjældent er der tale om én lidelse hos det kritisk syge føl, og den ansvarlige dyrlæge har døgnet rundt adgang

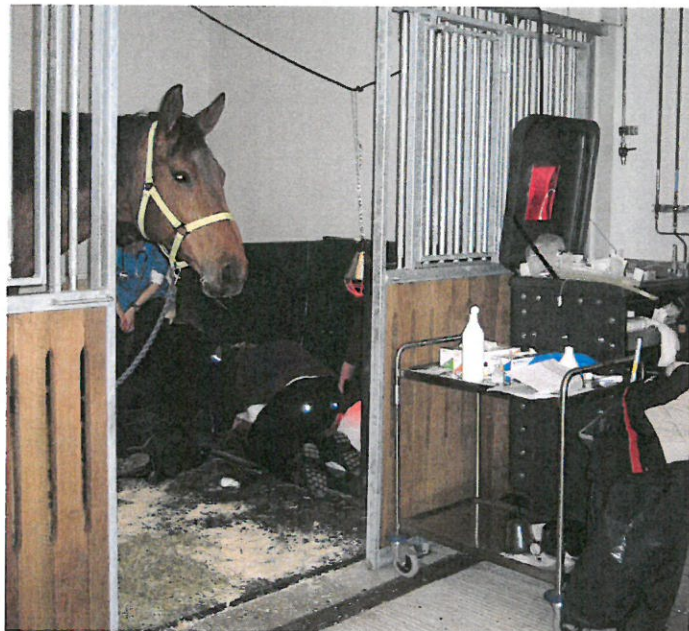
til – ja, pligt til – at diskutere føllets tilstand med sine medicinske og kirurgiske kolleger. Eksempelvis vil føllet, der ikke kunne rejse sig som følge af senekontraktur, ofte ikke have optaget tilstrækkeligt med råmælk. Manglen på råmælk (og dermed antistoffer) har øget risikoen for infektion hos

føllet. Da det har ligget mere ned end normalt, vil der være risiko for, at føllet har fået læsioner (trykninger) af huden og måske sår på øjnene, ligesom manglen på væske måske har medført alvorlig dehydrering hos det unge dyr. På den måde kan indlæggelsen af et føl med, hvad der indledningsvis lød som et problem med senekontraktur, hurtigt vise sig at kræve specialviden og specialundersøgelser af langt flere organsystemer end oprindeligt antaget.

Med dyrlægerne Sigrid Hyldahl og Gaby van Galen i spidsen er hele teamet af dyrlæger, dyrepassere og studerende klar til igen at starte følsæsonen op. >>>

Dyrlæge Sigrid Hyldahl i gang med at ultralydsskane et netop indlagt kritisk sygt føl. Når et føl indlægges akut på Universitetshospitalet, foretages en grundig undersøgelse, ofte med skanning, røntgenbilleder og blodprøver for så hurtigt som muligt at stille en diagnose, og bedst muligt kunne rådgive ejeren med hensyn til prognose, pris og behandling.

"Følkassen" med specialudstyr er kørt frem og mor kigger tålmodigt på.

DEN NORMALE FOLING

Tegn på forestående foling:

- Vokspropper på yveret
- Blødere muskulatur omkring halen, lødning
- Rastløshed, milde koliktegn

Normal foling:

1. Stadie:

- Rastløshed
- Milde koliksymptomer

2. Stadie

- Synlige fosterhinder
- Lægger sig ned
- Presseveer

3. Stadie

- Hoppen ligger stille ned i ca. 30 min. med føllets bagben stadig liggende i skeden
- Efterbyrden passerer

Hvorfor bliver føl syge?

Der kan være mange årsager til, at det nyfødte føl bliver sygt. For nogle er der tale om infektion, mangel på ilt eller næring allerede i fosterlivet – mens andre tager skade under en besværlig foling. Føl fødes desuden immunologisk naive, det vil sige, at de er afhængige af antistoffer fra hoppens råmælk mod f.eks. virus og bakterier i deres miljø. Sikres føllet ikke god kvalitet råmælk i passende mængder, vil det være ekstra udsat for infektioner.

” Er man i tvivl, så kontakt dyrlægen straks

Disse er blot nogle få årsager, der kan nævnes til føls mistrivsel og sygdom tidligt i livet. Er uheldet ude, og opstår der problemer, har gentagne videnskabelige studier vist, at tiden, fra føllet bliver sygt, til det tages under korrekt behandling, er afgørende for føllets overlevelseschancer.

For tidligt eller til tiden?

Hopper er i gennemsnit drægtige i 341 dage – men der kan være stor individuel variation hopper imellem. Foling før 330 og efter 360 dages drægtighed bør altid give anledning til bekymring. For tidligt fødte (præmature) føl er ofte svagere ved fødslen. Føllene kan have underudviklede lunger og har dermed dårlig iltudveksling i lungerne. De kan også have umodent stofskifte og umoden organfunktion. For tidligt fødte føl har ofte underudviklede knogler, manglende

forbening af knoglevævet, der medfører, at føllets knogler er blødere end normalt, og belastning af særligt knogler i haser og forknæ kan medføre sammenfald og skævheder i knoglerne. Sådanne føl vil have dårligere chancer for at blive atleter end andre – og der er derfor vigtigt, at de evalueres ved hjælp af røntgenbilleder så tidligt som muligt.

For sent fødte (postmature) føl er mere sjældent forekommende og kan skyldes forgiftning hos hoppen. Postmature

føl vil ofte være langlemmede, store og har ofte benstillingsproblemer eller senekontrakturer. Af og til ser vi hopper, som går over

tiden, men får et normalt føl. Det kan skyldes nedsat funktion af moderkagen hos f.eks. ældre hopper. Det anbefales derfor ikke at sætte folingen i gang, med mindre der ligger vigtige problemer til grund, da det kan føre til præmature føl og desuden er forbundet med en højere forekomst af folingsbesvær.

De fleste hopper foler om natten, og ønsker man at overvåge folingen, kan man vælge at overvåge hoppen med folingsalarm, kamera eller lignende. Forestående foling kan også overvåges ved at måle elektrolytter og pH i et par dråber af hoppens mælk.

Problemer under drægtigheden

Problemer under drægtigheden kan få afgørende betydning for føllets overlevelseschancer. Det er derfor vigtigt at holde

[SIGRID HYLDAHL]

- Uddannet dyrlæge fra Københavns Universitet i 2009.
- Internship med hovedfokus på føl og intern medicin, Anglesey Lodge i Irland.
- Har gennemført et 4-årigt europæisk specialistforløb ved Københavns Universitet i intern medicin hos heste.
- Fellowship i føl og intern medicin hos heste ved Hagyard Equine Medical Institute i Kentucky – et af USA's førende hestehospitaler.
- Ansat som seniordyrlæge ved Universitetshospitalet for Store Husdyr, Københavns Universitets i Taastrup, hvor hun arbejder fuld tid med medicinske hestepatienter og undervisning af dyrlægestuderende i hospitalet.
- Tilkaldevagt døgnet rundt i hospitalets vagtordning.
- Særlig interesse indenfor neonatal medicin, kritisk syge heste og intensiv pleje.

[SUSANNE NAUTRUP OLSEN]

- Uddannet dyrlæge fra Den Kongelige Veterinær- og Landbohøjskole 1986.
- Ph.d. i intern medicin, luftvejslidelse hos heste 1995.
- Specialdyrlæge i intern medicin, heste 2015.
- Medlem af Det Veterinære Sundhedsråd siden 2005.
- Hospitalschef på Universitetshospitalet for Store Husdyr siden 2005 efter 15 års ansættelse som klinikdyrlæge, adjunkt og lektor samme sted.
- Særlige faglige interesser indenfor neonatal medicin og medicinske mavetarmlidelser hos heste.
- Har to voksne sønner og et barnebarn.

Foto: Christina Hauschildt

øje med ydre tegn på kompromittering af drægtigheden, såsom mælkeløb fra yveret forud for folingen. Hopper med mælkeløb har ofte dårlig råmælkskvalitet, og det er derfor vigtigt at sørge for, at føllet får antistoffer nok. Infektioner hos hoppen under drægtigheden, særligt infektion i moderkagen (placentitis) skaber øget risiko for infektion af føllet under drægtigheden. Hopper med placentitis har ofte flåd fra skeden. Ser man slim i halen eller flåd fra skeden hos hoppen, bør det derfor undersøges og behandles.

Normalt eller unormalt?

Raske føl rejser sig indenfor en time efter folingen og dier indenfor to timer. Den første gødning (mekonium) afgår også indenfor den første time.

Føl, der har vanskeligt ved at rejse sig, bruger store mængder energi og bliver hurtigt underafkølede og dehydrerede. Hvis føllet ikke er kommet på benene og har diet indenfor de første to timer efter fødslen, bør man tilkalde dyrlæge. Føl dehydrerer hurtigt, og hurtig behandling er afgørende for føllets overlevelse.

Det normale føl følger hoppen og søger instinktivt yveret. De fleste føl kan selv die og synker normalt. Følger føllet

” Syge nyfødte føl kan ikke vente til mandag morgen - så dør de

ikke hoppen, kan det ikke finde yveret, eller kan det ikke die selv, kan det være tegn på underliggende sygdom, og føllet bør derfor undersøges akut.

Hvad skal der holdes øje med?

Der kan være mange årsager til, at et nyfødt føl ikke kommer på benene, men problemer med at rejse sig, stå og gå ud over 1-2 timer efter fødslen bør altid give anledning til bekymring. Hos nogle føl er det åbenlyst synlige problemer med benstilling eller senekontraktur, der forhindrer føllet i at stå og manøvrere rundt. Er det tilfældet, er det vigtigt, at føllet vurderes af dyrlægen samt evt. beslagsmeden, så korrektion kan iværksættes så tidligt som muligt for et godt resultat. I andre tilfælde kan der være tale om alvorlige betændelsestilstande (septikæmi), hjerneskade som følge af iltmangel ("dummy-føl") eller en kombination af flere tilstande, der nødvendigvis indlæggelse for yderligere undersøgelser og behandling.

Dummy-føl

Generelle tegn på svaghed og sygdom hos føllet kan opdages tidligt af den opmærksomme ejer. Det kan f.eks. være, at føllet stiller sig ved yveret men undlader at die, står apatisk uden at følge med hoppen eller ligger meget. Dummy-føl